

EASO 2021. aasta varjupaigavaldkonna aruanne

Aastaruanne
varjupaigavaldkonna olukorra
kohta Euroopa Liidus

**KOMMENTEERITUD
KOKKUVÕTE**

Kaanepilt: Steve Evans

© Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiamet, 2021

Reprodutseerimine on lubatud allikale viitamisel.

EASO autoriõigusega hõlmamata fotode või muu materjali reproduktsioonide kasutamiseks tuleb taotleda luba otse autoriõiguse omanikult.

EASO 2021. aasta varjupaigavaldkonna aruanne

Aastaruanne varjupaigavaldkonna olukorra kohta Euroopa Liidus

KOMMENTEERITUD KOKKUVÕTE

SUPPORT IS OUR MISSION

Eessõna

Sel aastal ilmub ameti peamine trükkis, *EASO varjupaigavaldkonna aruanne*, juba 10. korda. Aruannet on aastate jooksul pidevalt täiustatud, et kajastada ühtlustatud ühise Euroopa varjupaigasüsteemi rajamise uusimaid suundumusi ja poliitilisi arutelusid ning neist aru anda. Oleme uhked, et *EASO varjupaigavaldkonna aruandest* on saanud Euroopa varjupaigaküsimuste peamine teabeallikas ning et see kajastab ameti kui varjupaigaküsimuste keskuse kasvu alates selle asutamisest 19. juunil 2010.

EASO kasvavat rolli rõhutatakse ka Euroopa Komisjoni uues [rände- ja varjupaigaleppes](#), mis avaldati 2020. aasta septembris. See lepe algatab uut alustel põhineva arutelu rände ja varjupaigavaldkonna tõhusaks ja inimlikuks haldamiseks Euroopas. EASO on valmis võtma laiendatud volitused Euroopa Liidu Varjupaigaametina (EUAA) ja olema Euroopa raamistiku lahutamatu osa, et hallata keerulist rändereaalsust, austades samas täielikult põhiõigusi.

COVID-19 pandeemia mõjutas märkimisväärselt kõiki igapäevaelu aspekte kogu maailmas. Viiruse leviku piiramiseks ja inimeste (nii Euroopas varjupaika taotlejate kui ka otse varjupaigataotlejatega töötavate inimeste) turvalisuse tagamiseks rakendati kõikides EL+ riikides erakorralisi meetmeid ning menetlusi muudeti pikaajalises perspektiivis. Sel aastal seisis liikmesriigid, riiklikud varjupaiga- ja vastuvõtuasutused ning rahvusvahelise kaitse organisatsioonid esmakordselt alates Euroopa ühise varjupaigasüsteemi loomisest silmitsi kahekordse väljakutsega: austada peamist inimõigust elada ohutult ning hallata üleilmset tervisekriisi, mis ohustas täiendavalt nii rändajaid kui ka vastuvõtvaid riike.

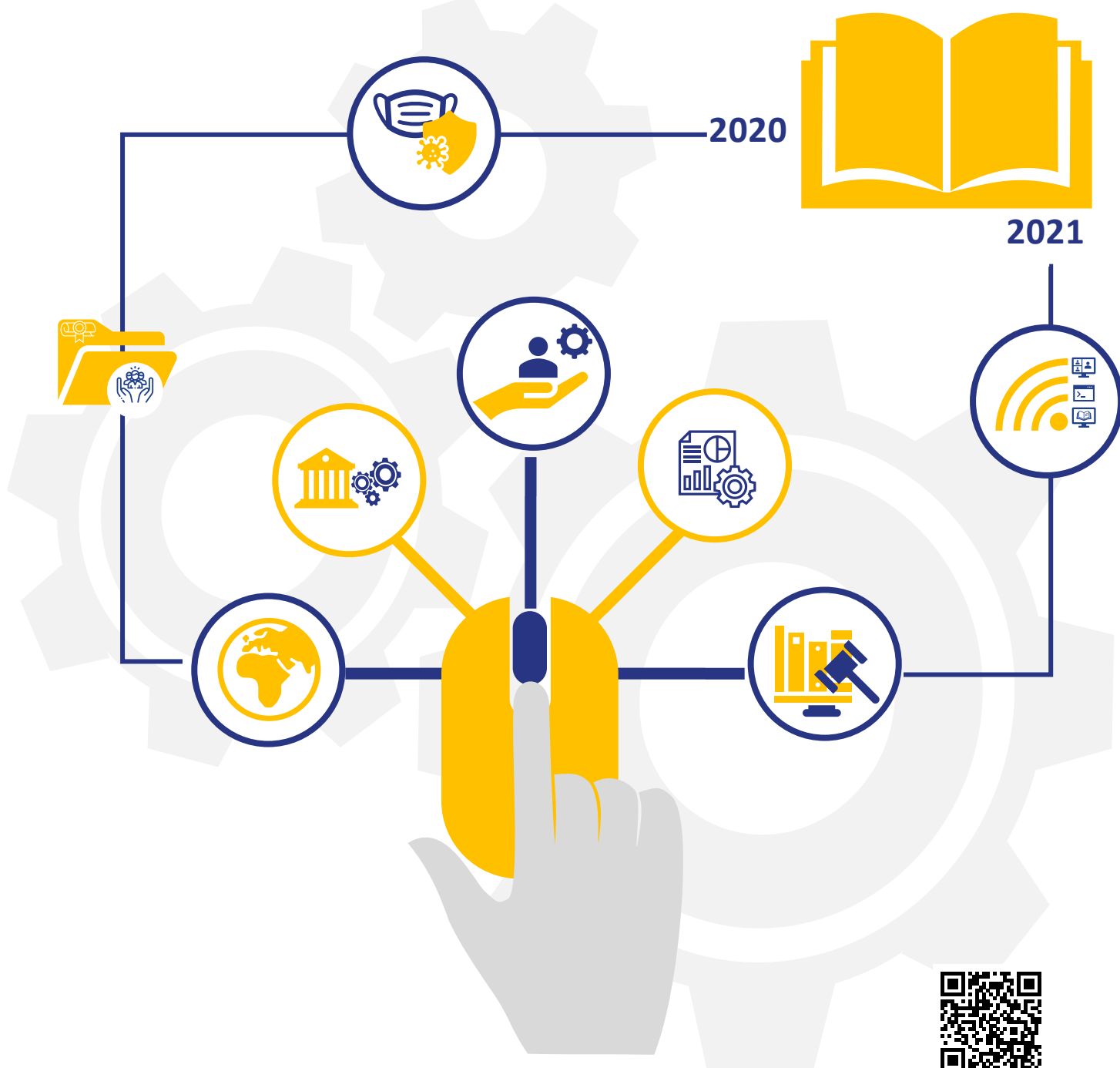

Sellal kui riiklikud haldusasutused töötasid oma võimete piiril, oli EASO tegevus suunatud otseselt liikmesriikide toetamisele, et tagada teenuste järjepidevus ja pakkuda erakorralist tuge. Kogu 2020. aasta jooksul töötas amet välja vahendeid menetluste täiustamiseks ja ühtlustamiseks, avaldas analüütilisi aruandeid ning koolitas varjupaigaspetsialiste. Spetsiaalne teabekogumisalgatus pakkus ajakohast, põhjalikku ja usaldusväärset teavet COVID-19 mõjust varjupaigamenetlusele. Tulemused näitasid ELi riiklike varjupaiga- ja vastuvõtusüsteemide vastupanuvõimet – kiiresti kohandati süsteemide toimimist ja kasutusele võeti digilahendused, et pakkuda abivajajatele varjupaika. Need uuendused võivad aidata suurendada tõhusust ja lahendada sarnaseid probleeme tulevikus, säilitades samas kestliku Euroopa süsteemi.

Nina Gregori
Tegevdirektor
Euroopa Varjupaigaküsimuste Tugiamet

Sissejuhatus

Peamise teabeallikana Euroopa rahvusvahelise kaitse alal pakub *EASO varjupaigavaldkonna aruande* sari terviklikku ülevaadet olulisematest varjupaigaarengutest Euroopa Liidu liikmesriikides, Islandil, Liechtensteinis, Norras ja Šveitsis (EL+ riigid). Kõigepealt antakse aruandes lühike ülevaade ülemaailmsest suundumusest. Seejärel keskendutakse Euroopale ja võetakse samm-sammult kokku muudatused kõigis Euroopa ühise varjupaigasüsteemi aspektides. Aruandes tutvustatakse valitud kohtupraktikat, mis on mõjutanud Euroopa ja siseriikliku õiguse tõlgendamist, ning 2020. vaatlusaasta peamisi statistilisi näitajaid, mis toovad esile uued suundumused ja varjupaigasüsteemide tõhususe.

Varjupaigavaldkonna üleilmne ülevaade 2020. aastal

Konfliktidest, tagakiusamisest, inimõiguste rikkumistest, looduskatastroofidest ja ökosüsteemide hävimisest tingitud sundränne mõjutab miljoneid inimesi üle kogu maailma.

Ametlik statistika eristab kahte põgenike rühma: a) pagulased ja varjupaigataotlejad, kes on ületanud rahvusvahelised piirid, ja b) riigisisesed põgenikud, kes on ümber asustatud oma kodumaal. Pagulased on isikud, kes on põgenenud kodumaalt põhjendatud tagakiusamise kartuses rassilise, usulise, rahvusliku või teatud sotsiaalsesse rühma kuuluvuse või poliitiliste vaadete tõttu ning on ohutuse nimel ületanud välispiiri. Riigisisesed põgenikud ei ole ületanud oma riigi piiri, kuid võivad siiski olla sattunud haavatavasse olukorda.

Euroopa kontekstis hõlmab rahvusvaheline kaitse pagulasseisundit ja täiendava kaitse seisundit. Viimase all mõeldakse isikuid, kes ei vasta pagulasseisundi saamise tingimustele, kuid kellel on õigus kaitsele, sest neid ähvardab tõsine oht, mis võib seisneda surmanuhtluses või hukkamises; piinamises või ebainimlikus või alandavas kohtlemises või karistuses nende päritoluriigis; või tõsisel ja individuaalses ohus nende elule valimatu vägivalda tõttu rahvusvahelise või riigisese relvastatud konflikti olukorras.

2020. aasta juunis teatas ÜRO pagulaste ülemvolinik (UNHCR), et mõjutatud on kokku umbes 80 miljonit inimest, sh 26,4 miljonit pagulast, 4,2 miljonit varjupaigataotlejat, 45,7 miljonit riigisisest põgenikku ja 3,6 miljonit välisriikidesse sundrännanud Venezuela kodanikku.

Kaks kolmandikku maailma pagulastest on pärit viiest päritoluriigist: Süüria, Venezuela, Afganistan, Lõuna-Sudaan ja Myanmar (kahanevas järjestuses). Suurem osa ümberasustatud elanikkonnast peatub kriisi keskpunktiks olevates naaberriikides ja kogukondades, mis on sageli arengumaad. 2020. aastal oli jätkuvalt peamiseks vastuvõtjariigiks Türgi, millele järgnesid Colombia, Pakistan, Uganda ja Saksamaa.

2020. aastal vallandunud COVID-19 pandeemia avaldas sügavat ja keerukat mõju, tekitades või laiendades kaitsevajadusi ning muutes keerukamaks juurdepääsu ohutusele. Selles keerulises kontekstis kohandasid kaitse pakkumisega tegelevad sidusrühmad oma tööd vastavalt, et tagada teenuste teatav järjepidevus, otsides muu hulgas uusi võimalusi avalduste registreerimiseks ja töötlemiseks ning kasutades laialdasemalt tehnoloogiat ja digilahendusi.

Hoolimata pandeemia väljakutsetest töötas rahvusvaheline üldsus tänu mitmepoolsele koostööle edasi ning globaalse pagulasraamistiku raames jõuti 2020. aastal järgmiste edusammudeni:

- ➔ kaitsesuutlikkuse suurendamine kogu maailmas;
- ➔ ümberasustatud lastele hariduse kättesaadavuse parandamine;
- ➔ püsivate lahenduste edendamine;
- ➔ puhta energia lahenduste juurutamine humanitaarabi raames;
- ➔ inimarengu ja majanduskasvu kui struktuuriliste lahenduste edendamine ebakindlates keskkondades;
- ➔ võrdse juurdepääsu parandamine tervishoiuteenustele, puhtale veele ja kanalisatsioonile, ning
- ➔ sundrändest mõjutatud inimeste tööhõivevõimaluste edendamine.

EL mängib ülemaailmsete kaitselahenduste pakkumisel võtmerolli. Suurem osa humanitaarabielarvest eraldatakse projektidele, mis aitavad sunniviisiliselt ümberasustatud inimesi ja neid vastuvõtvaid kogukondi.

Kuivõrd rahvusvaheline üldsus tegeleb sundrände keerukate aspektide lahendamisega üleilmses mastaabis, võib arengufookus aasta-aastalt nihkuda sihtvaldkondadele, mis aitavad leevendada sundrändeolukordi või leida uusi viise kaitse pakkuamiseks. 2020. aastal olid eri põhjustel esirinnas kaks rahvusvahelise kaitse diskursuse valdkonda. **Ümberasustamine** oli üks valdkondi, mida pandeemia reisi piirangute tõttu oluliselt mõjutas. Arvestades ülemaailmse tervisealase hädaolukorra ajal liikumisega seotud riske, tuli veel teravamalt esile vajadus ümberasustamise järele, mis pakuks abivajajatele ohutut seaduslikku võimalust. Samas pakkus pandeemia riikidele võimalust teha edusamme **digiüleminekus**, et suurendada varjupaigamenetluse tõhusust.

Rahvusvahelise kaitse vajaduste globaalsed trendid, 2020

**5 riigist pärineb
2/3 maailma
pagulastest**

**6,6
MILJONIT**
Süüria

**3,6
MILJONIT**
Venezuela

**2,7
MILJONIT**
Afganistan

**2,3
MILJONIT**
LõunaSudaan

**1
MILJON**
Myanmar

2020. aastal pärines
kõige rohkem uusi
varjupaigataotlejaid
Venezuelast

Kõige rohkem pagulasi on Türgis,
järgnevad Colombia, Pakistan,
Uganda ja Saksamaa.

**85% maailma
pagulastest asub
arengumaades**

COVID-19 pandeemia on avaldanud keerukat mõju, tekitades või laiendades kaitsevajadusi ning raskendades juurdepääsu ohutusele

Ümberasustamiskavad jäid COVID-19 pandeemiast tingitud reisi piirangute tõttu praktiliselt seisma.

Samas pakkus pandeemia riikidele võimalust teha edusamme **digiüleminekus**, et suurendada varjupaigamenetluse tõhusust.

Allikad: EASO ja ÜRO pagulaste ülemvoliniku andmed

2. Peamised arengud Euroopa Liidu varjupaigavaldkonnas 2020. aastal

Tuginedes alates 2016. aastast esitatud kahe reformiettepanekute paketi üle peetud läbirääkimiste edule, tutvustas Euroopa Komisjon 2020. aasta septembris uut [rände- ja varjupaigalepet](#). See loob rändeküsimuste lahendamiseks uue aluse paremate, kiiremate ja tõhusamate menetlustega ning luues tasakaalu vastutuse õiglase jagamise ja solidaarsuse vahel. Rände- ja varjupaigaleppe eesmärk on kehtestada järgmisi aspekte hõlmav raamistik:

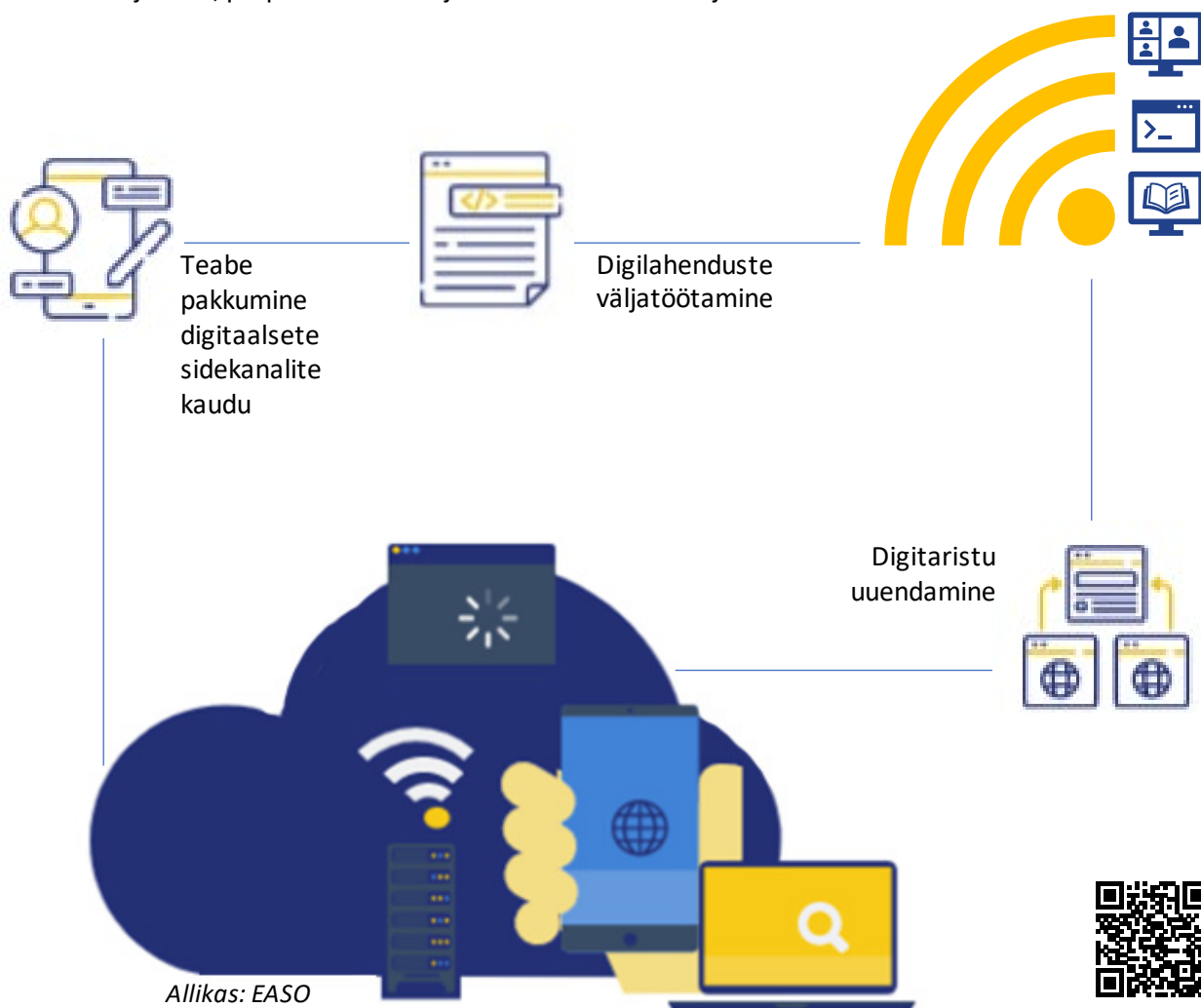
- välispiiride kindlakäeline ja õiglane haldamine, sh isikusamasuse, tervise- ja julgeolekukontrollide tegemine;
- õiglased ja tõhusad varjupaigasüsteemid kõikides EL+ riikides, menetluste ja tagasilükatud taotlejate tagasisaatmise süvalaiendamine;
- uus solidaarsusmehhanism otsingu- ja päästetööde järgse maaletoomise, suurema surve all olevate riikide ja kriisilukordade jaoks;
- arvestatav ettenägelikkus, kriisiks valmisolek ja reageerimine;
- tõhus tagasisaatmispoliitika ja ELi kooskõlastatud lähenemisviis kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel päritoluriiki;
- terviklik juhtimine ELi tasandil varjupaiga- ja rändepoliitika paremaks haldamiseks ja rakendamiseks;
- vastastikku kasulikud partnerlused peamiste kolmandate päritolu- ja transiidiriikidega;
- kestlikud seaduslikud lahendused kaitset vajavatele isikutele ja talentide meelitamiseks ELi, ning
- tõhus integratsioonipoliitika.

Nende eesmärkide saavutamiseks säilitas Euroopa Komisjon oma senised ettepanekud ning toetas juba sõlmitud ajutisi kokkuleppeid, mis olid seotud miinimumnõuete määruse, vastuvõtutingimuste direktiivi, liidu ümberasustamisraamistiku määruse ja Euroopa Liidu Varjupaigaametiga. Ühtlasi kutsus komisjon üles ümbersõnastatud tagasisaatmisdirektiivi käsitlevad läbirääkimised kiirelt lõpule viima. Euroopa Komisjon võttis tagasi 2016. aasta muudetud Dublini määruse ettepaneku ja asendas selle varjupaiga- ja rändehalduse määruse uue ettepanekuga. Koos viie säilitatud ettepanekuga 2016. ja 2018. aastast koosneb lepe üheksast lisavahendist:

- ➡ uus taustakontrolli määrus
- ➡ muudetud ettepanek varjupaigamenetluse määruse muutmiseks
- ➡ muudetud ettepanek Eurodaci määruse muutmiseks
- ➡ uus varjupaiga- ja rändehalduse määrus
- ➡ uus kriisi ja vääramatujõuga seotud olukordade määrus
- ➡ uus rändevaldkonna valmisoleku- ja kriisikava
- ➡ uus soovitus ümberasustamise ja täiendavate võimaluste kohta
- ➡ uus soovitus eralaevade otsingu- ja päästeoperatsioonide kohta
- ➡ uued suunised kaasaaitamisdirektiivi kohta.

Rände- ja varjupaigaleppe ning sellega seotud õigusaktide ettepanekute tutvustamine hoogustas uusi arutelusid rände tõhusa ja inimliku haldamise üle Euroopas. Euroopa Komisjoni terviklik lähenemisviis kaasava konsultatsiooniprotsessi koordineerimisel ning jõupingutused erinevate rände- ja varjupaigapoliitika valdkondade seoste koondamiseks terviklikuks lähenemisviisiks said positiivse vastuvõtu osaliseks, nagu ka siirad jõupingutused ELi liikmesriikide erinevate vajaduste rahuldamiseks ja mineviku erimeelsustest ülesaamiseks. Ehkki liikmesriikide vaated kavandatava rände- ja varjupaigapoliitika teatavate aspektide üle endiselt lahknevad, loovad Euroopa Komisjoni esitatud ettepanekud aluse edasiseks konstruktiivseks dialoogiks tehnilisel ja poliitilisel tasandil seadusandliku protsessi käigus. Lisaks positiivsetele reaktsioonidele võis kuulda riiklike ja ka muude osapoolte hääli, mis juhtisid tähelepanu valdkondadele, kus oleks võimalik rohkem saavutada.

Loomulikult avaldas COVID-19 pandeemia sügavat mõju nii rändevoogudele kui ka varjupaigasüsteemide toimimisele Euroopas. Tunnustades täielikult liikmesriikide raskusi asjakohaste ELi eeskirjade rakendamisel pandeemia ajal, avaldas Euroopa Komisjon [teatise](#), et anda suuniseid varjupaiga- ja tagasisaatmismenetluste ning ümberasustamise järjepidevuse tagamiseks. EL+ riigid võtsid inimeste füüsilise heaolu kaitsmiseks varjupaigamenetluse eri etappides ja vastuvõtukeskustes mitmeid meetmeid. Rahvatervise seisukohast õigustatud piiravatel meetmetel võib olla mõju (ehkki ajutine) põhiõiguste ja -vabaduste järgimisele, kusjuures sidusrühmad rõhutavad, et meetmed peavad olema ajutised, proportsionaalsed ja rakendatud ainult vajaduse korral.

Püüdes jätkata teenuste pakkumist ja järgida samal ajal uusi meetmeid, digiteerisid EL+ riigid mitmeid varjupaigamenetluse etappe, töötades välja ja juurutades uusi elektroonilisi süsteeme. Paljud neist lahendustest võivad jääda püsima, suurendamaks varjupaigasüsteemide tõhusust, teisi aga võidakse kasutada metodoloogiliste mallidena juhul, kui tulevikus tuleb silmitsi seista sarnaste väljakutsetega.

Vaatamata ELi välispiiridele saabujate arvu üldisele vähenemisele 2020. aastal täheldati Euroopasse suunduvatel rändeteedel erinevad trende. Võrreldes 2019. aastaga on Vahemere lääne- ja idaosas rändeteedel saabujaid vähem ning Lääne-Aafrika, Vahemere keskosa ja Lääne-Balkani rändeteedel saabujaid rohkem. Kreeka piirid ja saared olid jätkuvalt märkimisväärse surve all ning Euroopa Komisjon tegi Kreeka ametiasutuste ja teiste ELi liikmesriikidega koostööd olukorra lahendamiseks vajaliku kriitilise toe pakkumisel, sh saatjata alaealiste ja haavatavate laste koos peredega vabatahtlikul ümberpaigutamisel Kreekast teistesse liikmesriikidesse.

Ümberpaigutamine jätkus ka pärast otsingu- ja päästemissioone Vahemerel. Maaleviimist ja ümberpaigutamist koordineeris Euroopa Komisjon. See toimus asjaomaste ELi asutuste, sh EASO osalusel ja kooskõlas 2019. aastal loodud püsimenetlustega. Need jõupingutused näitasid praktikas Euroopa solidaarsust, kuid tõid välja ka vajaduse maaleviimise ja ümberpaigutamise paremini prognoositava solidaarsusmehhanismi järele, nagu nähakse ette uues varjupaiga- ja rändehalduse määruses.

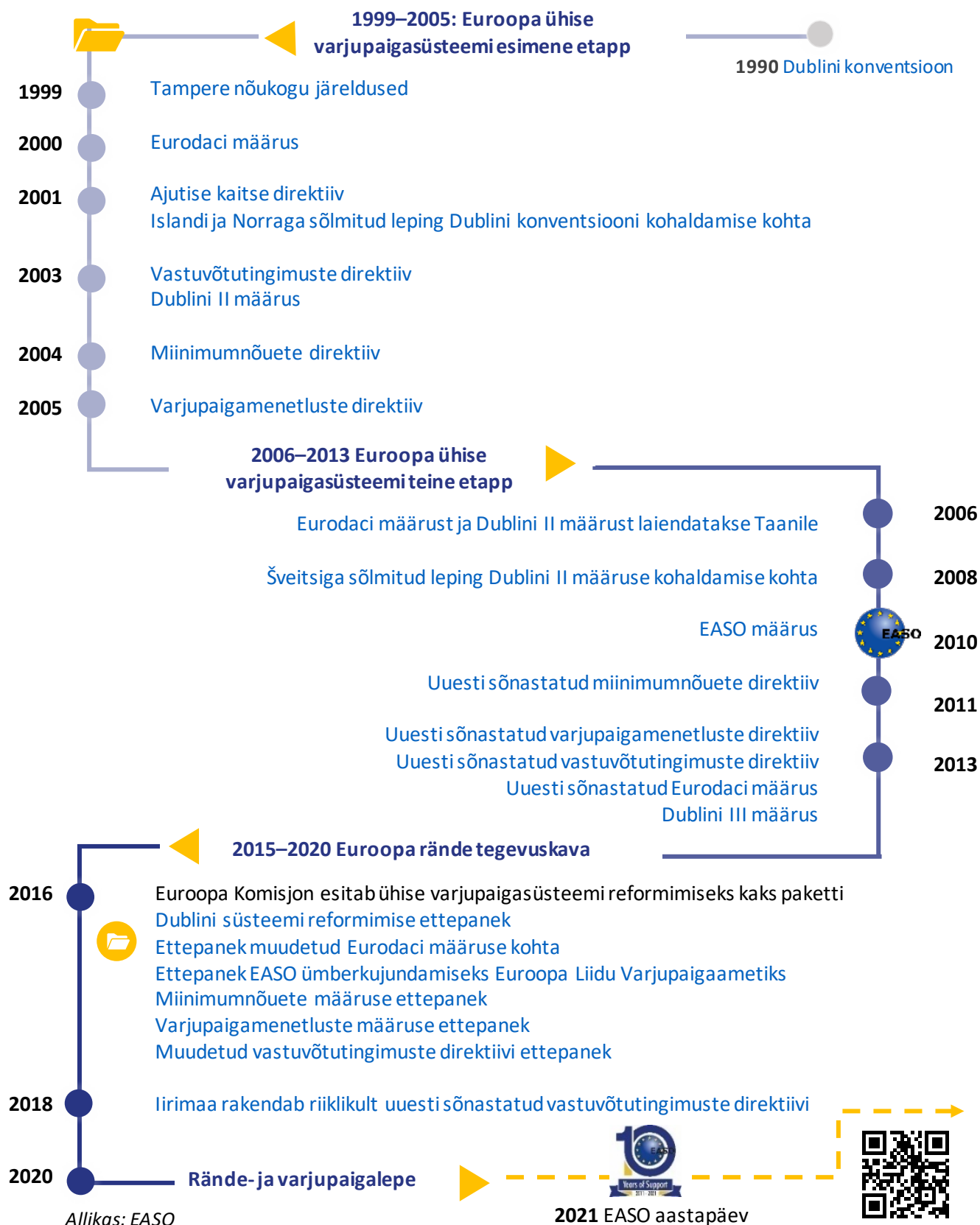
2020. aasta lõpp oli ühtlasi üleminekuperioodi lõpp, mille jooksul kohaldati Ühendkuningriigile ja selle territooriumile pärast EList lahkumist endiselt liidu õigust. Alates 1. jaanuarist 2021 ei kohaldata enam automaatselt varjupaigavaldkonnaga seotud ELi õigusakte, v.a kui need kehtivad siseriiklikus õigussüsteemis edasi. Oluline on märkida, et Dublini III määrus on Ühendkuningriigis kehtetuts tunnistatud ja selle sätteid ei kohaldata enam.

Kogu 2020. aasta jooksul jätkas EL koostööd välispartneritega, et hallata rändesurvet mitmepoolsusel põhineva tervikliku lähenemisviisi abil. ELi rändepoliitika välismõõtmelises raames rakendatavate tegevuste eesmärkideks on muu hulgas rände algpõhjuste käsitlemine, võitlus smugeldajate võrgustikega, koostöö parandamine kolmandate riikidega tagasisaatmise ja tagasivõtmise valdkonnas, koostöö partnerriikidega piirihalduse suunas ja toetuse pakkumine kaitsele välismaal.

Liidu õiguse ühtlustatud tõlgendamise ja kohaldamise tagamiseks tegi Euroopa Liidu Kohus mitmeid otsuseid, mis olid valdavalt seotud Euroopa ühise varjupaigasüsteemi tõlgendamist käsitlevate eelotsustega. Kohtupraktika hõlmas teemasid, mis olid seotud tõhusa juurdepääsu, varjupaigamenetluse, isiklike vestluste korraldamisega varjupaiga andmisest keeldumise juhtumite korral, kaitsevormide, kinnipidamise, teise astme menetluste, kodanike ja kodakondsuse saanud rahvusvahelise kaitse saajate mittediskrimineerimise, perekonna taasühinemise ja perekonna ühtsuse säilitamise, kolmandate riikide kodanike tagasipöördumise, ümberpaigutamise, Palestiina pagulaste abiorganisatsiooni poolt kodakondsuseta palestiinlastele antava kaitse ja sõjaväeteenistusest keeldumisega. Lisaks tegi Euroopa Liidu Kohus otsuse vabaühenduste rahastamise riiklike piirangute kohta, mis mõjutasid rahvusvahelise kaitse valdkonnas tegutsevaid valitsusväliseid organisatsioone.

Euroopa ühise varjupaigasüsteemi areng

3. EASO toetus riikidele

2020. aastal sai täis 10 aastat EASO asutamisest. EASO keskendub kooskõlas oma asutamismäärusega Euroopa ühise varjupaigasüsteemi paremale rakendamisele, varjupaigalase praktilise koostöö tugevdamisele liikmesriikide vahel ja tegevustoe pakkumisele liikmesriikidele, kelle varjupaiga- ja vastuvõtusüsteemid on erilise surve all.

COVID-19 pandeemia kontekstis oli EASO tegevus 2020. aastal otseselt suunatud liikmesriikide abistamisele, et tagadatalitluspidevus, jätkates sujuvalt koolitustegevust ja hõlbustades liikmesriikide vahelisi veebikohtumisi. EASO käivitas teabekogumise erialgatuse, et pakkuda peamistele sidusrühmadele ajakohast, põhjalikku ja usaldusväärset teavet COVID-19 mõjus riiklikele varjupaiga- ja vastuvõtusüsteemidele ning varjupaigataotlejate ja rahvusvahelise kaitse saajate vaksineerimise kava. Pandeemia ajal varjupaigataotlejate menetlemise kõrge taseme tagamiseks jagas EASO praktilisi soovitusi, kuidas viia läbi isiklike vestlusi kaugsuhtlusvahendite abil ning korraldada kaug-/veebipõhist registreerimist.

EASO operatiivtegevuses viisid tervisemeetmed pöhirõhu asutusesisestele töövoogudele, näiteks töö toimikutega; halduskohustused registreerimisel; apellatsioonitugi; suutlikkuse suurendamine; poliitika ja menetluste täiustamine ning infotelefonide kaudu teabe edastamise ja vastuvõtmise kaugtugi. EASO oli ka aktiivne kohapeal ja aitas saatjata alaealisi Kreekast teistesse liikmesriikidesse ümber paigutada. Samuti lepidi 2020. aasta lõpus kokku Hispaania toetamises, et leevendada survet riigi vastuvõtusüsteemile ja töötada välja uus vastuvõtumudel.

Video: EASO vahe-eesmärgid ja saavutused

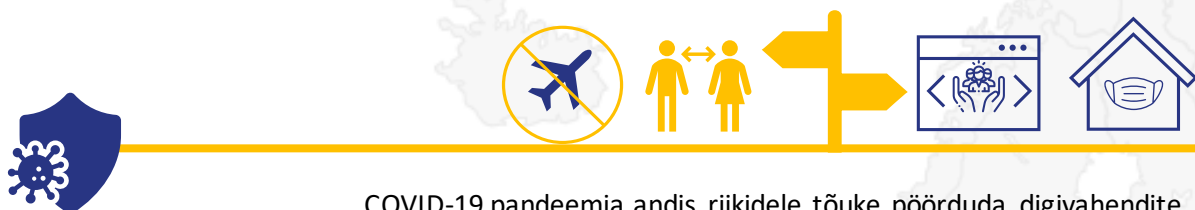
Allikas: EASO

4. Euroopa ühise varjupaigasüsteemi toimimine

2020. aasta peamised arengud riiklikul tasandil olid varjupaigaküsimusi käsitlevate õigusaktide, poliitikate ja tavade kujundamine EL+ riikides. Varjupaigamenetluse igas etapis olid kaks horisontaalset teemat: COVID-19 pandeemia mõju ja varjupaigamenetluste digiüleminek.

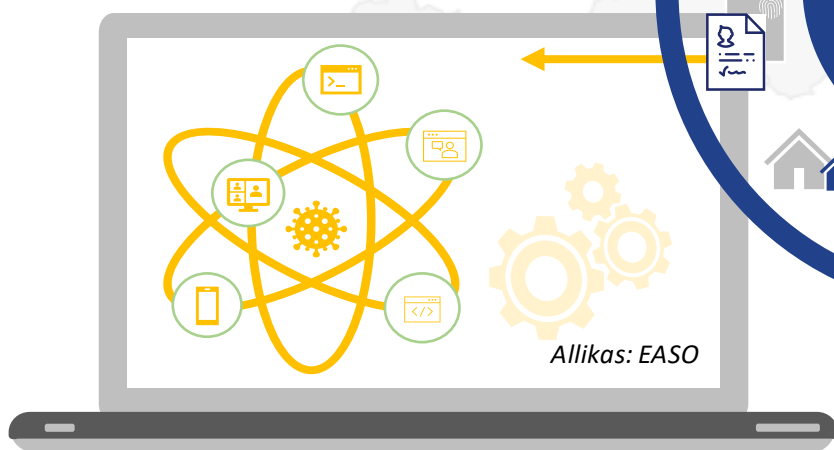
Varjupaigamenetluse digiüleminek

COVID-19 pandeemia andis riikidele tõuke pöörduda digivahendite poole ja kohandada vastuvõtukeskuste tavasid

Vaatamata eelistele võib digiüleminek kaasa tuua potentsiaalseid riske, nt andmekaitse, digikirjaoskuse ja ühendatuse valdkonnas

Allikas: EASO

COVID-19

COVID-19 pandeemia aegsed reisipiirangud mõjutasid oluliselt varjupaigataotlejate võimalusi jõuda ELi territooriumile. Riikide ametiasutused olid sunnitud kiiresti uute oludega kohanema, peatades või piirates pandeemia esimese laine ajal lühiajaliselt registreerimised. Sel ajal korraldasid EL+ riigid oma protsessid ja töökeskkonna ümber.

Dublini menetlusse suunati vähem varjupaigataotlejaid, samas kui üleandmisprotsessi tuli kohandada, et see vastaks rangetele tervisenõuetele. 2020. aasta kohtupraktika näitas, et survest tervishoiusüsteemile sai lisategur, mida tuleb varjupaigataotluse eest vastutava liikmesriigi määramisel arvesse võtta.

Füüsilise distantsi hoidmine, rajatiste sulgemine, kaugtöö ja terviseprotokollid mõjutasid kõiki taotluste menetlemise etappe nii esimeses kui ka teises astmes, sh isiklikud vestlused, suulise tõlke pakkumine, otsustest teatamine, juhtumikoormuse haldamine, koolitus ja kvaliteedi hindamine. Võimalusel tehti neid toiminguid digitehnoloogiate, nt videokonverentside abil eemalt. Kohandati esimese ja teise astme haldusasutuste sisetöökorraldust, et vähendada teenuste häireid, järgides samas rahvatervishoiu meetmeid. Seetõttu pikendati vastavalt menetlustähtaegu.

Teabe edastamist hakati korraldama seanssidena väikestes rühmades, telefoni teel, reaalaajas veebiseansside või videoõpetuste kujul. Täiendavad jõupingutused keskendusid eelkõige kaitsele, hügieenimeetmetele, järgitavatele protokollidele, meditsiinilisele toele ja nakkuse vältimise juhiste. Õigusabi ja esindamist pakuti eemalt või piiratud näost näkku suhtlemisega. COVID-19-ga seotud meetmete otsese tulemusena teatati mitmes riigis õigusabile juurdepääsu piiramisest piiridel ning vastuvõtu- ja kinnipidamisasutustes. Pidades silmas päritoluriikides teabekogumissmissioonide korraldamise piiratud võimalusi, keskendusid EL+ riigid muudele meetoditele päritoluriigi teabe kogumiseks ja oma allikatega kontakti hoidmiseks.

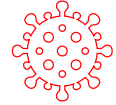
Vastuvõtu valdkonnas kohandasid EL+ riigid vastuvõtmise korraldust ja taristut vastavalt COVID-19 pandeemia tingimustele, rakendades meetmeid, nt esmane karantiiniperiood pärast saabumist, füüsilise distantsi hoidmine ja piiratud liikuvus vastuvõtukohtades, külastuste piirangud ning täiendavad hügieenimeetmed ja kaitsevahendid. Lisakoormaks vastuvõtuasutustele, juhtkonnale ja vastuvõtutöötajatele olid lisaruumide nõuded, samas kui tugiteenuseid tuli sageli füüsilise distantsi hoidmiseks piirata või viia üle digilahendustele. See avaldas eriti ebasoodsat mõju erivajadustega taotlejatele, kellel puudusid kohati kõik vajalikud tugiteenused. Enamikus EL+ riikides vähenes kinnipidamiskeskuste hõivatus COVID-19 piirangute tõttu, sest tagasilükatud taotlejate väljasaatmine peatati ja kolmandate riikide kodanikud vabastati.

Üks pandeemiast tugevalt mõjutatud valdkondi oli kaitse sisu ja kaitseajate integreerimine. Teenuste häiritusest tingitud viivitused elamisloa pikendamisel põhjustasid sageli õiguslikku ebakindlust ja takistasid juurdepääsu muudele õigustele, näiteks eluasemele, tööhõive ja tervishoiule. Perekondate taasühinemise menetlused peatati või viibisid oluliselt ning töövõimalused vähenesid. Lastele veebipõhise õppe kaudu piisava toe pakkumine oli sageli raskendatud arvuti või internetiühenduse puudumise või viletsa eluaseme tõttu, kus ei leidunud õppimiseks eraldi vaikset kohta. Toetusprogramme ja abisaajate individuaalseid integratsioonikavasid laiendati või kohandati vastavalt uutele oludele. Siiski võib pandeemia avaldada integratsioonile pikaajalist mõju alates tervishoiust kuni elukoha ja töövõimalusteni.

Reisipiirangud mõjutasid muidugi ka tagasipöördumiste korraldust. Sunniviisiliste tagasisaatmistest arv langes märgatavalt, samas kui vabatahtlik tagasipöördumine jätkus nõutavate terviseprotokollide ja

ettevaatusabinõudega. Paljud riigid peatasid tagasisaatmismenetluste kõrval ka tagasisaatmisotsuste väljastamise, pikendades nii vabatahtliku lahkumise perioodi.

Üldiselt tegid EL+ riigid märkimisväärsed jõupingutusi, et tagada teenuste järjepidevus, mis tõendas riiklike varjupaiga- ja vastuvõtusüsteemide toimetulekuvõimet ja paindlikkust ootamatuste korral. Õigusasutused vaatasid uusi meetmeid paralleelselt läbi, et tagada nende vastavus õiguslikele standarditele ja tagatistele.

Digiüleminek

COVID-19 pandeemia andis uue tõuke digitehnoloogiate kasutamise jätkamiseks või kiirendamiseks varjupaigavaldkonnas. 2020. aastal töötasid EL+ riigid varjupaigataotluste menetlemiseks välja ja juurutasid uued elektroonilised süsteemid. Digilahendusi kasutati taotluste esitamiseks veebis, taotleja identiteedi kontrollimiseks, dokumentide esitamiseks, kaugvestluste läbiviimiseks, teabe andmiseks, õigusabi ja suulise tõlke teenuste osutamiseks, keeleliseks analüüsiks, otsustest teavitamiseks ja juhtumi staatuse kohta teabe jagamiseks, apellatsioonide esitamiseks, digiallkirjade kasutamiseks otsuste väljastamisel ning integratsioonitoe pakkumiseks, sh keeleõpe, sotsiaalne sissejuhatuse ja tööalane juhendamine. Mitmed riigid täiustasid ka oma elektroonilisi vastuvõtuhalduse süsteeme ja IT-taristut ning investeerisid rohkem vastuvõtukohtade IT-seadmetesse.

Tagasipöördumise valdkonnas pöördusid EL+ riigid kaugsuhtlusmenetluste ja taasintegreerimismõustamise poole. Veebivahendid hõlbustasid suhtlust kolmandate riikidega tagasipöördujate tuvastamise menetluste ja reisidokumentide väljastamise teemadel. Digitehnoloogiaid kasutati ka ümberasustamise kontekstis, näiteks kaugvestluste ja virtuaalse lahkumiseelse nõustamise näol, et tagada teenuste järjepidevus.

Ehkki digiüleminekul on palju eeliseid, pöörati tähelepanu ka võimalikele riskidele, sh nõusolek isikuandmete kasutamiseks; teatud profiiliga taotlejate juurdepääsetavuse probleemid, kel ei pruugi olla digikirjaoskust või puudub juurdepääs seadmetele ja ühenduvusele; inimsuhtluse puudumine teenuste osutamisel (näiteks erivajadustega inimestega suhtlemisel) ja sihtrühmade usalduse suurendamine teenuste sisuka kasutamise soodustamiseks. Digiülemineku edenedes tuleb nende küsimustega arvestada ja tegeleda.

4.1 Juurdepääs territooriumile ja varjupaigamenetlusele

Uuesti sõnastatud varjupaigamenetluste direktiiv suunab ELi riike pakkuma abivajajatele tõhusat juurdepääsu menetlusele ja tagama kaitse taotlemise õiguse. Sellegipoolest teatati ELi välispiiridel 2020. aastal mitmest juhtumist, mis olid seotud uuesti sõnastatud varjupaigamenetluste direktiivi kasutuselevõtmise ning sellest tulenevalt varjupaigamenetlusele tõhusa juurdepääsu pakkimise takistamise või edasilükkamisega.

Varjupaigamenetlusele juurdepääsuga seotud peamised seadusandlikud ja poliitilised arengud jätkusid 2020. aastal sarnaselt varasemate aastatega. Jätkus menetluste täiustamine, et ametiasutused saaksid varjupaigamenetluse alguses tõhusalt ja eri sidusrühmadega kooskõlatult võimalikult palju teavet. Selle üldine eesmärk on juhtumeid süsteemis paremini suunata ja kogu protsessi kiirendada.

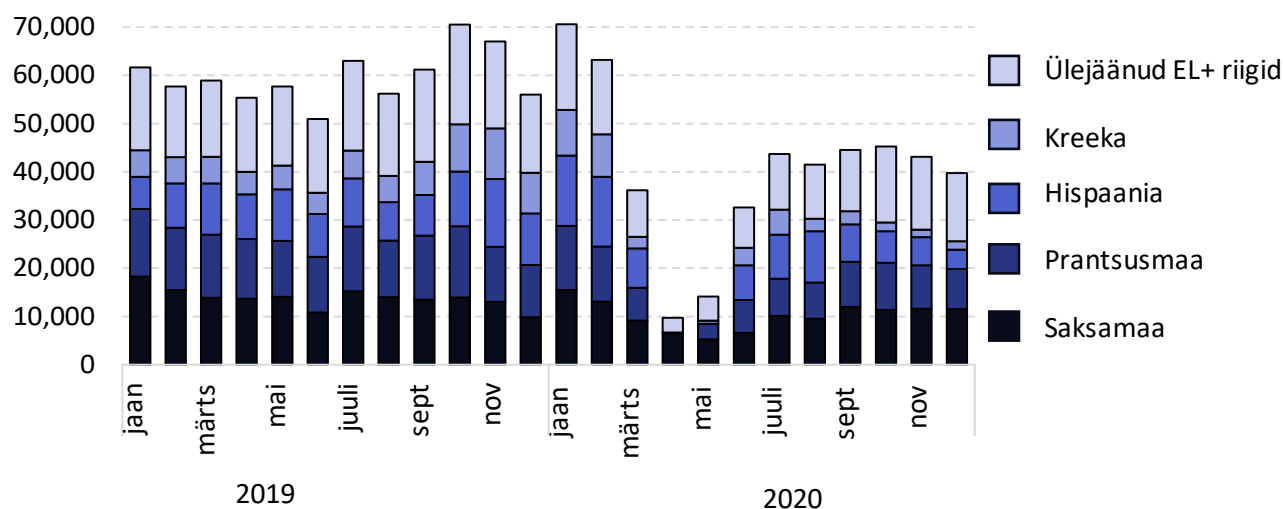
2020. aastal esitati EL+ riikides ligikaudu 485 000 rahvusvahelise kaitse taotlust, mis on 2019. aastaga võrreldes järsk 32% langus. Langust, st 2013. aastast alates vähimat taotluste arvu, võib seostada COVID-19 piirangutega, mida rakendati EL+ ja kolmandates riikides, piirates liikumist nii üle piiride kui ka riigisiselt.

Varjupaigataotluste arv kõikus aasta jooksul märgatavalt. Aasta alguses nende arv kasvas: 2020. aasta jaanuaris ja veebruaris esitati rohkem taotlusi kui 2019. aasta samadel kuudel (kasv vastavalt 15% ja 10%). Pärast esimest COVID-19 puhangut 2020. aasta märtsis langes taotluste arv märkimisväärselt. Kui riikides hakati liikumiskiiranguid tasapisi kaotama, hakkas taastuma ka taotluste esitamise hulk (vt joonis 1).

COVID-19 meetmete mõju varjupaigataotlustele jaotus EL+ riikides ebaühtlaselt. Riikides, kus varjupaigamenetlus oli pandeemia esimese laine ajal valdavalt peatatud, langes varjupaigataotluste arv märkimisväärselt; riikides, kus hoiti varjupaigamenetlust avatuna, langes see vähem.

Üldiselt esitati 2020. aastal peaaegu kaks kolmandikku (63%) kõigist varjupaigataotlustest vaid kolmes riigis: Saksamaal (122 000), Prantsusmaal (93 000) ja Hispaanias (89 000), millele järgnesid väiksema statistikaga Kreeka (41 000) ja Itaalia (27 000). 2019. aasta peamised päritoluriigid jäid samaks. Need olid Süüria (70 000), Afganistan (50 000), Venezuela (31 000), Colombia (30 000) ja Iraak (20 000), kuid kõigist neist esitati 2020. aastal vähem taotlusi. Kokku moodustasid viie peamise päritoluriigi taotlused üle kahe viiendiku kõigist taotlustest EL+ riikides.

Joonis 1. Varjupaigataotluste arv peamiste vastuvõtjariikide lõikes, kuude kaupa, 2019–2020

Allikas: Eurostat [[migr_asyappctzm](#)] 28. aprilli seisuga 2021.

4.2 Dublini süsteem

Dublini III määruse eesmärk on määratleda selge ja toimiv meetod, et teha kindlaks, milline liikmesriik vastutab iga varjupaigataotluse läbivaatamise eest. Eesmärgiks on anda taotlejatele tõhus juurdepääs rahvusvahelise kaitse menetlusele ning kindlustada, et taotluse vaatab läbi üksainus selgelt määratud liikmesriik. Dublini

süsteem on Euroopa ühise varjupaigasüsteemi üks enim arutatud aspekte, eriti seoses vastutuse jagamise ja liikmesriikide vahelise solidaarsuse tasakaalustamisega.

Dublini süsteemi potentsiaalset tulevikku tõsteti 2020. aastal esile Euroopa Komisjoni uue [rände- ja varjupaigaleppe](#) ning [varjupaiga- ja rändehalduse määruse ettepaneku](#) tutvustamisega. Leppe eesmärk on asendada Dublini süsteem ühise raamistikuga, mis lisaks tõhusatele mehhanismidele varjupaigataotluse eest vastutava liikmesriigi määramisel sisaldab ka otstarbekatel kriteeriumidel tuginevat uut terviklikku püsiva solidaarsuse mehhanismi.

EASO varajase hoiatamise ja valmisoleku süsteemis (EPS) vahetatud andmete põhjal tehti 2020. aastal väljuvate Dublini taotluste kohta 95 000 otsust. Sarnaselt 2020. aastal esitatud varjupaigataotluste vähenemisega oli seda 2019. aastaga võrreldes kolmandiku võrra vähem. Saadud Dublini otsuste ja esitatud varjupaigataotluste suhe oli 20%, mis oli sarnane 2019. aastaga.

Riigi tasandil said jätkuvalt kõige rohkem otsuseid Prantsusmaa ja Saksamaa, kui nad taotlesid, et vastutuse võtaks teine riik. Need otsused moodustasid koos üle kolme viiendiku kogu ELis. Dublini taotluste kohta tehtud otsuste üldine heakskiitmismäär 2020. aastal, mõõdetuna vastutuse võtmise otsuste osakaaluna kõigist tehtud otsustest, oli 56%. See näitab kolmandat aastat järjest jätkuvat langust nii EL+ tasandil kui ka enamikus Dublini liikmesriikides. Siiski oli vastuvõtumäärades riigi tasandil suuri erinevusi.

Muude oluliste Euroopa tasandi arengute hulgas oli Dublini III määruse artikli 17 lõike 2 kaalutusõiguse klausli põhinev ümberpaigutamiskava 1600 saatjata alaealisele ning raskete meditsiiniliste ja muude haavatavustega laste peredele Kreekast teistesse liikmesriikidesse. Seda klauslit kasutati ka jätkuval ümberpaigutamisel pärast Itaalia ja Malta otsingu- ja päästeoperatsioonide järgseid maaletoomisi.

Dublini määruse artikli 17 lõiget 1, mis on veel üks kaalutusõigus, kasutati 2020. aastal veidi üle 4700 korra; see oli 2019. aastaga võrreldes järsk vähenemine peaaegu kolmandiku võrra. Selle klausli kohaselt võib liikmesriik otsustada rahvusvahelise kaitse taotluse läbi vaadata, isegi kui ta ei ole Dublini III määruse kriteeriumide kohaselt vastutav. 2020. aastal kuulus selle põhjuste hulka COVID-19 juhtumite arv konkreetses riigis.

Loomulikult tegid EL+ riikide COVID-19 ja erakorralised meetmed Dublini üleandmistele korraldamise keeruliseks. Kokku viidi läbi ligikaudu 13600 üleandmist, mis moodustab poole 2019. aasta üleandmistest. See arv vähenes 2020. aasta märtsis ja langes siis veelgi madalamale tasemele 2020. aasta aprillist juunini. Alates 2020. aasta juulist hakkas üleandmistele arv järk-järgult tõusma, kuid igakuine üleandmistele arv ei jõudnud sel aastal COVID-19-eelsele tasemele. Enam kui kolmveerandi üleandmistest korraldasid neli riiki – Prantsusmaa, Saksamaa, Kreeka ja Holland.

Siseriiklikele kohtutele laekus palju apellatsioone, mis olid seotud üleandmise viiside ja tähtaegadega. Paljud neist olid seotud üleandmise ajapiirangute arvutamisega COVID-19 pandeemia kontekstis.

4.3 Erimenetlused

Rahvusvahelise kaitse taotluste läbivaatamisel esimeses astmes saavad liikmesriigid teatud tingimustel kasutada erimenetlusi, nt kiirendatud menetlust, piirimenetlust või eelisjärjekorras menetlust, järgides liidu õiguses sätestatud aluspõhimõtteid ja tagatisi. 2020. aastal võeti kasutusele või laiendati mitut tüüpi piirimenetlusi, keskendudes tavaliselt töötlemise kiirusele. Kohati tekkis mõnes liikmesriigis probleeme seoses piiril majutamise tingimuste, kinnipidamise variandi valimise ja erivajadustega taotlejate tagatiste kaitsmisega.

EL+ riigid keskendusid turvaliste päritoluriikide loendite perioodilisele läbivaatamisele, mille tulemusel muudeti neid loendeid 2020. aastal korduvalt. Need loendid pakuvad taustteavet kiirendatud menetlusse suunatud varjupaigataotluste jaoks ning EL+ riikides oli 2020. aastal COVID-19 pandeemia esimeses etapis märgata suundumust kiirendatult menetlevate juhtumite eelisjärjekorras läbivaatamisele.

Seadusandlike ja poliitiliste muudatuste abil määratlesid paljud EL+ riigid ka kriteeriumid korduvate rahvusvahelise kaitse taotluste jaoks, et vältida varjupaigasüsteemi väärkasutamist korduvate põhjendamatute taotluste esitamise kaudu. Kokku said EL+ riigid 2020. aastal umbes 56 000 korduvat taotlust, mis on 2019. aastaga võrreldes absoluutarvude 19% vähenemine, kuid korduvate taotluste osakaalu suurenes taotluste koguarvus 2% võrra.

4.4 Varjupaigataotluste menetlemine esimeses astmes

2020. aastal tehti EL+ riikides jõupingutusi taotluste kiireks ja tõhusaks menetlemiseks, austades samastaotlejate tagatist. Varjupaigataotluste vähenemine 2020. aastal andis võimaluse praegused tavad üle vaadata; juurutada tõhusamaid meetodeid, sh digiülemineku kaudu; anda välja uued suunised taotluste hindamiseks ja tegeleda pooleliolevate juhtumitega.

Koos esitatud taotluste arvu olulise vähenemisega võivad need muudatused mõjutada EL+ riikides tehtud otsuste arvu, mis ületab esmakordselt pärast 2017. aastat esitatud taotluste arvu. Kokku väljastasid EL+ riikide varjupaigaasutused 2020. aastal umbes 534 500 esimese astme otsust, kusjuures viis riiki väljastas üle nelja viiendiku kõigist esimese astme otsustest: Saksamaa (24%), Hispaania (23%), Prantsusmaa (16%), Kreeka (12%) ja Itaalia (8%). Enamik esimese astme otsuseid tehti Süüria, Venezuela, Afganistani ja Colombia kodanike kohta (kahanevas järjekorras).

Lisaks võeti tagasi umbes 47 200 taotlust, mis on madalaim arv pärast 2013. aastat ja üle veerandi väiksem kui 2019. aastal. Nii taotluste kui ka tagasivõetud taotluste arvu vähenemise tulemuseks oli 2020. aastal 1 tagasivõetmine iga 10 esitatud taotluse kohta, mis sarnaneb 2019. aastaga. Ehkki Eurostati andmed ei näita tagasivõtmise liiki, viitavad EPS-i andmed sellele, et enamik tagasivõetud taotlusi võeti 2020. aastal tagasi kaudselt, nagu ka varasematel aastatel. Tagasivõetud taotlused, eriti kaudsed, võivad olla põgenemise ja teistesse EL+ riikidesse edasiliikumise kaudseks näitajaks. Kooskõlas selle tõlgendusega toimus enamik tagasivõtmisi kõige suurema surve all olevates liikmesriikides, näiteks Kreekas ja Itaalias, mis kokku moodustasid üle kolmandiku kõigist tagasivõtmistest.

4.5 Varjupaigataotluste menetlemine teises või kõrgemas astmes

Kui taotluste kohta esimeses astmes tehtud otsuste arv jäi 2020. aastal suhteliselt stabiilseks, vähenes teises või kõrgemas astmes tehtud otsuste arv peaaegu viiendiku võrra: umbes 300 000-lt 2018. ja 2019. aastal umbes 237 000-ni 2020. aastal. Sarnaselt eelmistele aastatele väljastati üle kahe kolmandiku kõigist apellatsioonide või läbivaatamise käigus tehtud otsustest kolmes EL+ riigis: Saksamaa (42% kõigist teise või kõrgema astme otsustest), Prantsusmaa (18%) ja Itaalia (10%). 2020. aastal tehti enam kui kaks viiendikku teise või kõrgema astme otsustest afgaanide, iraaklaste, pakistanlaste, süürlaste ja nigeerlaste kohta. Sama täheldati ka 2019. aastal.

Seadusandlikud ja poliitilised muudatused EL+ riikide teises astmes keskendusid teise astme asutuste ümberkorraldamisele spetsialiseerumise suurendamiseks; tagasisaatmise peatamisele apellatsiooni ajal; kirjalike ja suuliste menetluste ajutistele kohandustele ning ajapiirangutele, mis tulenesid COVID-19 piirangutest.

4.6 Pooleliolevad juhtumid

Arvestades, et 2020. aastal tehti otsuseid esitatud taotlustest rohkem, langes pooleliolevate juhtumite arv EL+ riikides. 2020. aasta lõpu seisuga ootas otsust ligikaudu 773 600 varjupaigataotlust, mis oli 2019. aastaga võrreldes 18% vähem. Sellegipoolest oli pooleliolevate juhtumite arv endiselt 2014. aasta kriisieelsest tasemest suurem.

4.7 Rahvusvahelise kaitse taotlejate vastuvõtmine

2020. aastal jätkusid varasematel aastatel tuvastatud suundumused. Mõned riigid alustasid oma vastuvõtusüsteemides olulisi reforme, sh institutsioonilisi ümberkorraldusi ja vastuvõtuvõime kohandamist. Jätkus esialgse vastuvõtuetaapi suurem tsentraliseerimine ja koordineerimine ning rohkem riike liikus saabumiskeskuste loomise poole, koondades kõik varjupaiga- ja vastuvõtuprotsessi sidusrühmad ühte kohta, et hõlbustada menetluse alustamist.

Mitmes liikmesriigis püsis trend, et rahvusvahelise kaitse tunnustatud saajad või endised taotlejad jäid vastuvõturajatistesse ka pärast varjupaigamenetluse lõppemist. Varasematel aastatel keskenduti taotlejate kiirele kaasamisele tööhõivekoolitusse ning oskuste hindamisse ja arendamisse. Kuigi see näis endiselt olevat liikmesriikide juhtpõhimõte, ohustas COVID-19 pandeemiast tingitud teenuste (sh hariduse ja koolituse) vähendamine riikide ametiasutuste pingutustest hoolimata nende programmide tõhusust.

Osa murekohti, mida ÜRO pagulaste ülemvolinik ja kodanikuühiskonna organisatsioonid tõid teatud riikide ja olukordade (nt esmase vastuvõtu punktide) vastuvõtuasutuste tingimuste kohta välja, tunduvad olevat aasta jooksul süvenenud. Traagilised sündmused Moria laagris Lesbos saarel ergutasid mitmepoolse koostöö uuendamist vastuvõtutingimuste parandamiseks.

4.8 Kinnipidamine varjupaigamenetluse ajal

2020. aastal muutsid mitmed EL+ riigid kinnipidamist käsitlevaid õigusakte seoses kolmandate riikide kodanike massilise saabumise ja tagasisaatmismenetlustega. Mõnes riigis oli märgata jõupingutusi liikumiseks kinnipidamise alternatiivide suunas, samas kui teistes jäid sellised alternatiivid piiratuks. Peamised väljakutsed olid jätkuvalt kinnipidamine, kinnipidamistingimused ja alaealiste kinnipidamine, samas kui alternatiivid olid piiratud. Aasta jooksul analüüsisid Euroopa ja riikliku tasandi kohtud aktiivselt kinnipidamispoliitikat ja -tavasid, tõlgendades seadusi praktikas ja kehtestades standardeid.

4.9 Juurdepääs teabele

EL+ riigid tugevdasid ja kohandasid oma tavasid, et tagada varjupaigataotlejatele tõhus juurdepääs teabele ja menetluslik õiglus. Pingutused keskendusid uute tehnoloogiate

kasutamisele, teabe levitamiseks alternatiivsete kanalite loomisele ning teadlikkuse tõstmisele elektrooniliste sidevahendite kaudu, näiteks digiplatvormid ja keskused, mobiilirakendused ja sotsiaalmeediakanalid. Paljud riigid käivitasid spetsiaalsed infotelefonid ja uuendasid olemasolevaid veebisaite, et tagada teabe kättesaadavus paljudes keeltes. Kättesaadavaks tehtud teave hõlmab varjupaigamenetluse aspekte, igapäevaelu vastuvõtvas riigis, integratsiooni, tagasisaatmist ja uudiseid COVID-19 meetmete kohta.

4.10 Õigusabi ja esindamine

COVID-19 piiravate meetmete leevendamiseks ja õigusabile juurdepääsu säilitamiseks korraldasid paljud riigid õigusabi infotunde kas individuaalselt, väiksemate rühmadena või näost näkku suhtlemise asemel telefoni- ja videokõnedega. Mitmed riigid võtsid vastu ka õigusabi ja esindamise kättesaadavust käsitlevaid uusi õigusakte ja poliitikaid, sh mõni riik laiendas esmakordselt juurdepääsu õigusabile ja esindamisele ka esimesele astmele.

Laiendati olemasolevaid projekte ja tugevdati koostööd teiste sidusrühmadega, võttes samal ajal kasutusele meetmed teenuste kvaliteedi parandamiseks, suurendades advokaatide tunnitasu ja tõstes kvalifikatsiooninõudeid. Sellegipoolest väljendasid kodanikuühiskonna organisatsioonid 2020. aasta jooksul muret õigusabi ja esindamise piiratud või ebapiisava kättesaadavuse pärast piiridel, kinnipidamiskeskustes ja vastuvõtuasutustes, mis osaliselt oli küll tingitud COVID-19 piirangutest.

4.11 Suulise tõlke teenused

2020. aastal keskenduti suulise tõlke kvaliteedistandardite tõstmisele, koolitades näiteks tõlke, suurendades järelevalvet ja tõhustades kvaliteedihindamise mehhanisme. Suulise tõlke teenuste hankimisel lisati lepingutesse uued nõuded, et tagada tõlkimisel kõrgemad standardid. Märgiti vajadust parandada suulise tõlke teenuseid piiridel ning mõnes EL+ riigis oli puudus teatavate keelte tõlkidest.

4.12 Päritoluriigi teave

2020. aastal jätkasid EL+ riigid jõupingutusi nii päritoluriigi teabe ulatuse kui ka kvaliteedi parandamiseks. Teabekogumissmissioonide puudumisel keskendusid riigid muudele teabe kogumise meetoditele; mõni päritoluriigi teabe üksus kasutas aga liikumispiirangute perioodi selleks, et teha põhjalikku tööd, parandada ja ajakohastada olemasolevat teavet ning hõlmata laiemat teemaderingi.

Väiksemate varjupaigaasutustega riigid astusid samme päritoluriigi teabe üksuste moodustamiseks või meetodika loomiseks, et määrata teatud päritoluriigid juhtumitöötajatele, kes nende riikide andmeid regulaarselt uuendavad. Uuringud ja aruandlus keskendusid selliste riikide teabe ajakohastamisele, mille kohta päritoluriigi teave oli juba kättesaadav, peamiselt varjupaigataotlejate levinud päritoluriikide, näiteks Afganistani, Iraani, Iraagi ja Süüria kohta, kuid teavet püüti koguda ka vähem levinud päritoluriikide kohta, mille puhul päritoluriigi teave oli piiratud või puudus täiesti, näiteks Colombia ja Sri Lanka.

4.13 Kodakondsusetus varjupaigavaldkonna kontekstis

Kodakondsuseta isikud ja rahvusvahelise kaitse saajad on rahvusvahelise õiguse alusel kaks erinevat kategooriat, kuigi isik võib olla nii rahvusvahelise kaitse saaja kui ka kodakondsuseta isik. Varjupaiga kontekstis võib kodakondsusetus mõjutada nii rahvusvahelise kaitse taotlemisel otsuse tegemise protsessi kui ka menetluslikke tagatisi. Mitmed EL+ riigid astusid 2020. aastal samme kodakondsusetuse küsimusega tegelemiseks, sh ühinesid asjakohaste rahvusvaheliste õigusaktidega, kehtestasid kodakondsusetuse kindlaksmääramise erikorra, andsid kodakondsuse sünnihetkel, hõlbustasid kodakondsuse saamist, kiirendasid kodakondsusetuse kindlaksmääramise protsessi ja uuendasid kodakondsuseta isikute taotluste menetlemise suuniseid.

Siiski püsisid väljakutsed, millega kodakondsuseta isikud varjupaigamenetluse eri etappides silmitsi seisavad, sh teadmatus kodakondsusetusega seotud probleemidest varjupaigamenetluses, kodakondsusetuse tuvastamise protsesside puudumine mõnes EL+ riigis ja kodakondsuseta isikute sisserändega seotud meelevaldse kinnipidamise ohu suurenemine.

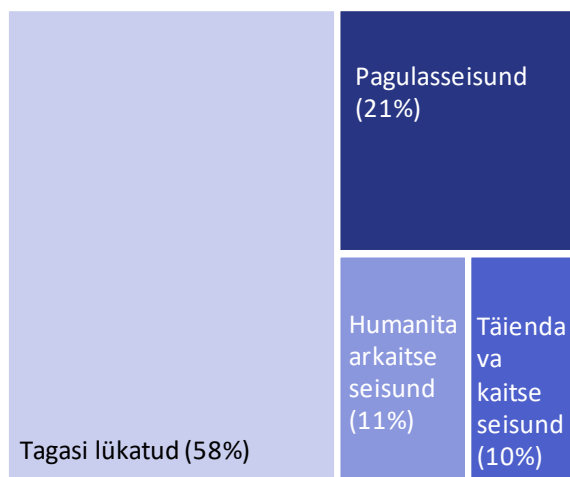
4.14 Kaitse sisu

Positiivse otsuse saanud isikutele tagatakse EL+ riikides kaitse vorm, mis hõlmab õiguste ja kohustuste kogumit ning juurdepääsu mitmesugustele teenustele. Positiivne otsus on otsus, mis annab pagulasseisundi, täiendava kaitse (mõlemad on reguleeritud ELi seadustes) või humanitaarkaitse (antakse siseriikliku õiguse alusel). Heakskiitmiste määr viitab positiivsete otsuste arvule protsendina rahvusvahelise kaitse taotlusi käsitlevate otsuste koguarvust.

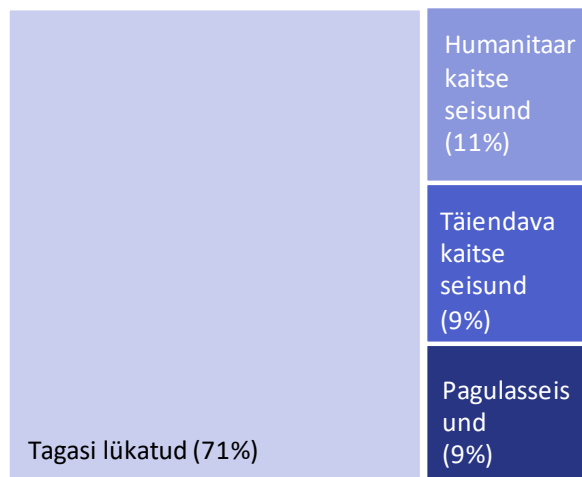
2020. aastal oli EL+ varjupaigataotluste esimese astme otsuste heakskiitmiste määr 42%: 534 500 tehtud otsusest oli 224 000 positiivset ja taotlejatele anti teatud vormis kaitse. Enamikesimese astme positiivsete otsuste andis pagulasseisundi (113 000 ehk pool kõigist positiivsetest otsustest). Täiendav kaitse anti umbes 52 000 juhul (23% kõigist positiivsetest otsustest), samas kui humanitaarkaitse anti 59 000 juhul (27% kõigist positiivsetest otsustest) (vt *joonis 2*).

Joonis 2. Varjupaigataotluste esimese ja teise või kõrgema astme otsuste tulemus EL+ riikides, 2020

A. Esimese astme otsused

B. Teise või kõrgema astme otsused

Allikas: Eurostat [[migr_asvappctzm](#)] 28. aprilli seisuga 2021.

Teises või kõrgemas astmes tehti EL+ riikides 237 000 otsust, millest 70 000 olid positiivsed, nii et heakskiitmiste määr oli 29%. Teises või kõrgemas astmes anti positiivse otsusega kõige sagedamini humanitaarkaitse seisund (26 000), samas kui pagulasseisundi ja täiendava kaitse otsus tehti pisut vähematel juhtudel (kumbki 22 000).

Kaitse saajate õiguste ja teenuste ulatus ja kvaliteet kujundavad väljavaateid nende tõhusaks integreerimiseks uude ühiskonda. 2020. aastal võtsid mõned riigid kasutusele meetmed konkreetsete välismaalaste rühmade olukorra seadustamiseks. Mõni riik algatas muudatusi, et hõlbustada rahvusvahelise kaitse saajate perekonna taasühinemist, ja andis üksikasjalikuma juhendi näol protsessi kohta selgitusi, samas kui kohtud kujundasid aktiivselt perekonna taasühinemise poliitikat ja tavasid. Samal ajal jätkusid varasemate aastate suundumused: seisundi läbivaatamise laialdasem rakendamine ning lõpetamise ja kehtetuks tunnistamise põhjuste rangem kasutamine.

Uue integratsiooni ja kaasamise tegevuskava koostamine ja käivitamine andis lisasuuniseid riikliku tasandi integratsioonistrateegiade kohta. EL+ riigid jätkasid jõupingutusi abisaajate toetamiseks keeleõppe, hariduse ja kutseõppe kättesaadavuse, tööhõivevõimaluste ja sotsiaal-kultuurilise nõustamise kaudu. Hiljuti on hakatud kohandama integratsioonikavasid, mis lähtuvad abisaaja individuaalsetest vajadustest. Viimastel aastatel on sagenenud jõupingutused integratsioonikavade hindamiseks interdistsiplinaarsete uuringutega, et hinnata olemasolevate poliitikameetmete mõju ja pakkuda soovitusi tulevikuks. 2020. aastal olid probleemiks COVID-19 pandeemiast tingitud takistused pagulaste lastele haridusele juurdepääsu andmisel, kusjuures paljud sidusrühmad nõudsid pikaajaliste tagajärgede vältimiseks kiireid õiguskaitsevahendeid.

Jätakuvalt tekitab muret nende isikute olukord, kellele on ühes liikmesriigis antud rahvusvaheline kaitse, kuid kes seejärel on kolinud ja taotlenud taas varjupaika teises liikmesriigis. Need juhtumid on teatud liikmesriikides üha olulisemad ja neid rõhutati ka 2016. aasta reformiettepanekute ning rände- ja varjupaigaleppe poliitilistes aruteludes.

4.15 Endiste taotlejate tagasisaatmine

Kuigi paljudes EL+ riikides oli kolmandate riikide kodanike tagasisaatmise määr suhteliselt madal, võeti 2020. aastal vastu mitu uut seadusandlikku ja poliitilist algatust, et parandada tagasisaatmise jõustamist ja tagasisaatmisprotsessi kulutõhusust. Mõni riik kehtestas rangemad reeglid koostöökohustuse, tagasisaadetavate inimeste tuvastamise ja lahkumisest teatamise tähtaegade kohta.

Riigid edendasid ka vabatahtlikku tagasipöördumist ja abi ning tegid tihedamat koostööd Frontexiga. Paljud arengud puudutasid tagasisaatmise rakendamist, võttes nõuetekohaselt arvesse tagasi- ja väljasaatmise lubamatust ning humanitaaraspekte, sh saatjata alaealiste väärikat tagasisaatmist.

4.16 Ümberasustamine ja humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmine

Ümberasustamisel ja humanitaarsetel põhjustel vastuvõtmisel on võtmeroll abivajajatele ohutute ja seaduslike võimaluste pakkumisel. Alates esimese Euroopa ümberasustamiskava vastuvõtmisest 2015. aasta juulis on see protsess olnud poliitilises tegevuskavas olulisel kohal. COVID-19-ga seotud piirangute tõttu vähenes paratamatult 2020. aastal EL+ riikidesse ümberasustatud pagulaste arv.

Kooskõlas Euroopa Komisjoni suunistega asjakohaste ELi sätete rakendamise kohta varjupaiga, tagasisaatmismenetluse ja ümberasustamise valdkonnas kohandasid EL+ riigid oma tegutsemisviise, et tagada võimalusel ümberasustamisprotsesside järjepidevus, näiteks menetledes kiireloomulisi juhtumeid toimiku alusel ja korraldades kaugvestlusi. 2020. aasta lõpuks polnud enamik riike oma riiklikke kvoote täitnud ja pidi taotlema nende ülekandmist järgmisesse aastasse, väljendades nii oma pühendumust turvaliste kaitsevõimaluste pakkumisele.

Keskendumine haavatavatele varjupaigataotlejatele

2020. aastal esitasid **saatjata alaealised** EL+ riikides **14 200** rahvusvahelise kaitse taotlust,

mis moodustab **3%** 2020. aasta **485 000** varjupaigataotlusest

Ligi **9** iga **10**st saatjata alaealisest, kes taotlevad rahvusvahelist kaitset, olid poisid

Vaja on rohkem jõupingutusi **naiste ja tüdrukute** kaitsmiseks varjupaigamenetluses vägivalda, inimkaubanduse ja naiste suguelundite moonutamise eest

41% saatjata alaealistest on pärit **Afganistanist**

Vaja on kaitsemeetmeid, et kaitsta varjupaigamenetluses osalevaid lapsi **inimkaubitsejate kätte sattumise eest**

LGBTI-inimeste inimõigusi rikutakse paljudes maailma paikades. Ja nad võivad karta sellest varjupaigamenetluse ajal avalikult rääkida

Allikas: EASO

5. Lapsed ja erivajadustega taotlejad

ELi varjupaigaküsimuste õigustik sisaldab sätteid erimenetlustagatise vajavate taotlejate tuvastamise ja neile toe pakkumise kohta. Haavatavate taotlejate hulgas on üks põhirühm saatjata alaealised, kes taotlevad kaitset ilma vastutava täisealiseta. Uus rände- ja varjupaigalepe sisaldab mitmeid sätteid, et tagada lapse parimate huvidega arvestamine, näiteks tugevdades perekonna taasühinemist ning edendades tugevamat solidaarsusmehhanismi saatjata alaealiste ja haavatavate taotlejate ümberpaigutamiseks.

2020. aastal esitasid saatjata alaealised EL+ riikides ligikaudu 14 200 rahvusvahelise kaitse taotlust, mis moodustab 3% kokku 485 000 taotlusest. 2019. aastaga võrreldes püsis saatjata alaealiste absoluutarv suhteliselt stabiilsena (–3%). Varjupaigataotluste koguarvu tugevat vähenemist arvestades kasvas saatjata alaealiste osakaal 2019. aastaga võrreldes siiski ühe protsendipunkti võrra.

Suur osa saatjata alaealistest pärines Afganistanist, mis moodustas 2020. aastal EL+ riikides 41% alaealiste taotlustest (2019. aastaga võrreldes kasv 11 protsendipunkti, järgnes Süüria 16%-ga (kasv 6 protsendipunkti)). Nagu ka varasematel aastatel, oli valdav enamus EL+ riikides rahvusvahelist kaitset taotlevatest saatjata alaealistest meessoost (pea 9 taotlejat 10st). Enamik saatjata alaealisi taotlejaid oli vanemas vanuserühmas, umbes kaks kolmandikku vanuses 16–17 aastat ja ainult umbes kümnendik nooremad kui 14 aastat.

Rõhutades varajase tuvastamise ja suunamise tähtsust, ajakohastasid mitmed EL+ riigid 2020. aastal oma õigusakte, poliitikat ja suuniseid, juurutades kvaliteedijärelevalve meetmeid või töötades menetluslike erivajadustega taotlejate jaoks välja uusi haavatavuse hinnanguid. Samuti tehti seadusandlikke muudatusi saatjata alaealise seadusliku eestkostja määramise kiirendamiseks, kuid hoolimata nendest pingutustest teatati eestkostjate määramisel sageli viivitustest. Üldiselt olid 2020. aastal endiselt väljakutseks piirangud haavatavate taotlejate, sh alaealiste tõhusal ja kiirel tuvastamisel, mis suurendas kinnipidamise või taotlejate vajadustele mittevastavatesse vastuvõtukohtadesse paigutamise riski.

Vastuvõtmise valdkonnas tegid EL+ riikide ametiasutused märkimisväärsed jõupingutusi erirajatiste loomiseks, et tagada haavatavatele taotlejatele ohutu koht, mis vastaks nende erivajadustele. Siiski teatati sageli, et füüsiliselt ja psühholoogiliselt ohutu keskkonna loomine koos juurdepääsuga tugiteenustele, sh alaealiste juurdepääs haridusele, ei olnud alati võimalik.

Jätkuvalt tuli teha lisajõupingutusi varjupaigamenetluses osalevate naiste ja tütarlaste kaitsmiseks selliste ohtude eest nagu perevägivald või naiste suguelundite moonutamine. EL+ riigid käivitasid uusi algatusi, et luua sellise profiiliga taotlejate jaoks ohutuid rajatise, ning kohtud asusid kaitsma naisi ja tüdrukuid, keda ohustaks kodumaale naasmisel vägivald.

Levinud probleem on seotud murettekitavalt kiiresti kasvava alaealiste, eriti dokumentideta rändajatega kaubitsemisega. Lapsed moodustavad ohvritest pea neljandiku. See oht ähvardab rändajast naisi ja lapsi mitte ainult ohtlikel rännuteedel, vaid ka Euroopasse jõudes. Lapsed võivad vastuvõtukeskustest kaduda ja langeda inimkaubitsejate kätte.

Lesbid, geid, biseksuaalid, transsoolised inimesed ja intersoolised inimesed (LGBTI) kannatavad inimõiguste rikkumiste all ja seisavad ohtudega silmitsi paljudes kohtades üle maailma. Selle taotlejaprofiili puhul on vaja peenetundelist lähenemist, sest nad võivad varjupaigamenetluse ajal karta rääkida oma seksuaalsest sättumusest, soolisest identiteedist ja väljendusest ning sooripärast (SOGIESC). 2020. aasta arengud keskendusid soolise erivajadusega taotlejatele teabe andmisele ja turvalise riigi määratlemisele.

Varjupaiga- ja vastuvõtusüsteemid Euroopas: edasine tegevus

Vaatamata COVID-19 pandeemia tõttu 2020. aastal vähenenud liikuvusele viitavad tõendid püsivatele rändevooegadele

Vaja on lisainvesteeringuid, et minna probleemidele reageerimiselt üle pikaajalistele lahendustele

Digiüleminek võib suurendada varjupaigamenetluse tõhusust ja kättesaadavust

EASO suuniseid ja panust on üha enam vaja, et välja töötada koordineeritud Euroopa süsteem

ELi ja liikmesriikide kohtutel on võtmeroll ELi varjupaigaõigustiku tõlgendamisel ja selle praktilise kohaldamise suunamisel

Uus rände- ja varjupaigalepe esitab tervikliku raamistiku kaitselahenduste turvaliseks ja prognoositavaks pakkumiseks, mis vastab mitmesugustele vajadustele

Ümberasustamiskavad ja täiendavad võimalused on kasvavate rändevooegade kontekstis prognoositava, turvalise ja seadusliku ohutule territooriumile pääsemise tagamiseks üliolulised

Kestlikud raamistikud nõuavad paremaid vastuvõtutingimusi, tervishoiu ja hariduse õigeaegset pakkumist, integratsioonipingutusi ja vääriskaitset protsesside kaitset mittevajavate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmiseks

Edasilikumisel peavad suunda näitama põhiõigused ja ELi väärtused

Allikas: EASO

Lõppsõna: edasine tegevus

See on juba kümnes *varjupaigavaldkonna aruanne*, milles EASO on dokumenteerinud ja analüüsinud EL+ riikide järjekindlaid edusamme varjupaiga- ja vastuvõtusüsteemide standardimisel ja ajakohastamisel. EL+ riigid on ajutiste, kiirete lahenduste ja tulevikku vaatavate poliitikate kombinatsiooni kasutades hallanud keerukaid rändevoogusid, lahendades samal ajal esilekerkivaid probleeme. COVID-19 pandeemia ajal pani ülemaailmne tervisealane hädaolukord praegused varjupaiga- ja vastuvõtusüsteemid korralikult proovile ning käesolevas aruandes tutvustatud arengud näitavad nende toimetulekuvõimet ja paindlikkust, et tagada tegevuse järjepidevus ka ootamatuste korral. Ometi on selge, et rahvusvahelise kaitse vajadus on endiselt märkimisväärne, nõudes pikaajalist kestlikkust soodustavaid lahendusi.

Siiani tehtud edusammudest kasu saamiseks on vaja lisainvesteeringuid, et minna ajutiselt korralt üle ühiselt kokkulepitud, terviklikule õiguslikule ja poliitilisele raamistikule. Selleks on esmatähtis pidev ja tugevdatud koostöö eri sidusrühmade vahel, et kaasata oskusteavet ja suhtelisi eeliseid, mida igaüks võib ühiste lahenduste väljatöötamiseks pakkuda. Selles konsolideerimisprotsessis peavad edasiliikumiseks suunda näitama põhiõigused ja ELi väärtused.

Vaatamata COVID-19 pandeemia tõttu 2020. aastal vähenenud liikuvusele viitavad tõendid püsivatele rändevoogudele

COVID-19 pandeemia avaldas sügavat ja keerukat mõju nii EL+ riikide varjupaiga- ja vastuvõtusüsteemide toimimisele kui ka inimeste arvule, kes saavad Euroopasse rahvusvahelist kaitset otsima. 2020. aastal EL+ riikides esitatud varjupaigataotluste arv langes võrreldes 2019. aastaga dramaatiliselt kolmandiku võrra, kusjuures paljude teekonda takistasid reisi- ja liikumispäringud. Kui aga vaatame ainult 2020. aasta jaanuaris ja veebruaris (s.t enne COVID-19 meetmete kasutuselevõttu) esitatud taotluste arvu, siis on teatatud andmete põhjal näha 2019. aasta samade kuudega võrreldes üle 10% kasvu. See näitab, et kui pandeemiat poleks olnud, oleks saabumiste arv kasvanud.

Konfliktide, süstemaatiliste inimõiguste rikkumiste, poliitilise ebastabiilsuse ja majanduslike raskuste epitsentrid põhjustavad jätkuvalt suurt sundrännet kogu maailmas, mistõttu näivad rändevood Euroopasse tõenäoliselt jätkuvat ühtlases või kasvavas tempos. Kuigi 2020. aastal näis pandeemia liikumist pärssivat, võib see suundumus tulevikus tõenäoliselt muutuda. Arvestades eri riikide suutlikkust pandeemia majanduslike ja sotsiaalsete mõjude lahendamisel ja ületamisel, võib COVID-19 järgne taastumine olla ebaühtlane, avaldada võimendavat mõju sundrände juba olemasolevatele põhjustele ning süvendada arenevate ja arenenumate riikide vahelist tasakaalustamatust. See võib ühtlasi ergutada liikumist teatud riikidest teistesse. Selles kontekstis jäävad ELi välispiiridega seotud põhiküsimused avaliku mõttevahetuse oluliseks osaks, eriti tõhus juurdepääs territooriumile ja varjupaigamenetlusele, mis rõhutab veelgi vajadust minna üle uuele üldtunnustatud raamistikule otsingu- ja päästeoperatsioonide, maaletoomise, ümberpaigutamise ja vastutuse üldise õiglase jagamise korraldamiseks.

Ümberasustamiskavade roll prognoositava, turvalise ja seadusliku juurdepääsu tagamisel ohutusele on kasvavate rändevoogude korral ülioluline. COVID-19 pandeemia takistas 2020. aastal ümberasustamisprotsesse. See tõi veel selgemalt esile, kui oluline on inimeste kaitsmine pikkade ja ohtlike teekondade eest, kui nad püüavad pääseda ohutusse. Uue rände- ja varjupaigaleppe suurem rõhuasetus ümberasustamisele ja lisavõimalustele näitab tugevalt pühendumust pakkuda turvalisi ja prognoositavaid kaitselahendusi.

Uue rände- ja varjupaigaleppe eesmärk on rahuldada mitmesuguseid vajadusi

Euroopa Komisjoni rände- ja varjupaigalepe pakuti välja 2020. aasta septembris kui uus algus solidaarsuse tugevdamiseks, rändeprobleemide ühtlustatud lahendamiseks ja ELi varjupaigasüsteemi vastu usalduse suurendamiseks kiiremate ja tõhusamate menetlustekaudu. Enne kavandatava uue leppe valmimist toimunud 12-kuuline konsulteerimine erinevate riiklike ja valitsusväliste sidusrühmadega oli positiivne samm, mis aitas kaaluda mitmesuguseid perspektiive Euroopa jaoks kaasava ja tervikliku rände- ja varjupaigaarhitektuuri loomisel. Uues leppes sisalduvate seadusandlike ettepanekute üle peetavatel läbirääkimistel on rände ja varjupaiga valdkonna eelseisvates arengutes keskne koht.

Kuigi väga palju on juba tehtud, tuleb veel lahendada mitmeid lahkarvamusi. Lähimurde saavutamiseks on vaja poliitilist tahet, innukat ja sihikindlat poliitika kujundamist ja paindlikkust. Ehkki seadusandlike aktideni ei ole veel jõutud, võivad uues leppes osutatud sihid mõnes riigis juba mõjutada poliitilisi muudatusi, et viia kohalikud tavad vastavusse kavandatuga, ja soodustada pakilistes küsimustes riikidevahelist praktilist koostööd, mida täheldati ka pärast ühise varjupaigasüsteemi 2016. aasta reformi ettepanekuid.

Kestlikud süsteemid: üleminek probleemidele reageerimiselt pikaajalistele lahendustele

Varasematele kogemustele tuginedes on EL+ riigid jätkanud oma õigusaktide, poliitika, tavade ja üldise organisatsioonilise korralduse kohandamist, et paremini hallata varjupaigataotlejate sissevoolu, optimeerida töövooge, suurendada tõhusust ja tulemuslikkust ning pakkuda väärikat kaitsemenetlust. Paljudes EL+ riikides on levimas esialgse varjupaiga- ja vastuvõtuetaapi laienev tsentraliseerimine ja koordineerimine ning luuakse saabumiskeskusi, kus kõik varjupaigamenetluse sidusrühmad on ühes kohas koos. Selle eesmärk on koguda menetluse varases staadiumis võimalikult palju teavet, et tõhustada otsuste tegemist. See lähenemisviis näib olevat kesksel kohal ka uues leppes. Võimalus kiiresti kindlaks teha, kes vajab kaitset ja kes mitte, suurendab varjupaigasüsteemide terviklust. Samas jätkuvad pidevad arutelud mehhanismide üle, mis tagaksid põhiõigustest kinnipidamise ja eriti tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtte järgimise.

Ka vastuvõtusüsteemides on tehtud muudatusi, eelkõige selleks, et pakkuda erivajadustega taotlejatele kohandatud teenuseid. Hoolimata neist jõupingutustest ei ole see valdkond olnud probleemideta: vastuvõtukohad on kohati ülerahvastatud, tingimused pole optimaalsed ja juurdepääs teenustele, nt haridusele ja tervishoiule, antakse hilinemisega või on ebapiisav. Näiteks näitavad olemasolevad andmed, et 2020. aastal olid Euroopas umbes 30% rahvusvahelise kaitse taotlejatest lapsed, kellest paljud olid kooliealised. Sageli puudub neil lastel järjepidev ja tõhus juurdepääs haridusele. Isegi selliste laste jaoks, kes võidakse pärast negatiivset otsust tagasi saata, on vastuvõtuetaapis hariduse pakkumine omaette väärtus, mis hõlbustab nende arengut kognitiivsel ja sotsiaalsel tasandil. Lastel puudub, keda tagasi ei saadeta, võib tõhusa juurdepääsu puudumine haridusele avaldada kahjulikku mõju nii nende isiklikule arengule kui ka pikaajalistele integratsioonivõimalustele. Viivitamatu keskendumine rahvusvahelise kaitse saajate integreerimisele toob pikaajalise kestlikkuse seisukohast mitmeid eeliseid: neile inimestele vajalike oskuste pakkumine edukaks toimetulekuks vastuvõtvas ühiskonnas mitte ainult ei suurenda nende positiivset panust uue ühiskonna liikmetena, vaid kasvatab ka üldist sotsiaalset ühtekuuluvust.

Kuigi ajutised lahendused aitavad katta kiireid vajadusi, nõuab üleminek pikaajalistele ja kestlikele raamistikele kvaliteetsete vastuvõtutingimuste pakkumist, tervishoiu ja hariduse õigeaegset pakkumist, keskendumist abisaajate integreerimisele ja inimväärseid menetlusi nende kolmandate riikide kodanike tagasisaatmiseks, kes ei vaja kaitset. Üleminekuprotsessis võivad põhiõigused ja ELi põhimõtted anda vajalikke suuniseid ja teavet selliste pikaajaliste lahenduste väljatöötamise ja toimumise kohta.

Õiglane tõhusus ja tõhus õiglus: kohtud uurivad uusi tavasid kooskõlas ELi varjupaigaõigustikuga

ELi ja riikliku tasandi õigusasutused on jätkuvalt näidanud oma rolli ELi varjupaigaõigustiku tõlgendamisel ning selle praktilise rakendamise suunamisel. See roll tuli eriti selgelt esile 2020. aastal, kui kohtutel paluti hinnata uusi tavasid ja meetmeid, mille riikide ametiasutused olid kasutusele võtnud enneolematutest väljakutsetest ajendatud uues olukorras, kui vajati kiiret ja tõhusat reageerimist. Riiklikud kohtud hakkasid tegutsema, et hinnata COVID-19 ohutusmeetmete mõju varjupaigataotlejate õigustele ning Dublini üleandmise keerukusele ja seotud ajapiirangutele. Ka Euroopa Liidu Kohus kui ELi õigusasutus tegi mitu olulist otsust, eriti seoses tõhusa juurdepääsuga varjupaigamenetlusele.

On selge, et õigusasutustel on jätkuvalt oluline roll Euroopa varjupaigalaase õigustiku õige tõlgendamise ja kohaldamise tagamisel, seda enam, et Euroopa Komisjoni ettepanekud tuleb üle viia kokkulepitud õiguslikku ja poliitilisse raamistikku ning et teises astmes on märkimisväärne arv juhtumeid endiselt pooleli.

Digiüleminek kui tõhususe ja juurdepääsetavuse kiirendi

EL+ riigid on astunud olulisi samme tehnoloogiliste uuenduste juurutamiseks, et suurendada varjupaigamenetluste automatiseerimist. COVID-19 pandeemia andis EL+ riikidele uue tõuke protsesside digiülemineku edendamiseks, sest tervisealasest hädaolukorrast tingitud ohtude leevendamiseks oli vaja tegevus ümber korraldada. Paljud lahendustest jäävad tõenäoliselt püsima, suurendades varjupaiga- ja vastuvõtusüsteemide tõhusust, teised aga võivad olla osa EL+ riikide vahendikomplektist juhaks, kui tulevikus tuleb silmitsi seista sarnaste väljakutsetega. Digiülemineku edenedes tuleb pöörata tähelepanu andmekaitse küsimustele, tagada võrdne juurdepääs digiteenustele ning suurendada taotlejate ja kaitsesaaajate seas usaldust uute tehniliste lahenduste vastu, et ergutada nende kasutamist.

Euroopa koordineeritud reageerimine ja EASO kui selle lahutamatu osa

Varjupaigavaldkonna mitmetahuline olemus, mis on keerukal viisil seotud ka perekonna taasühinemise ja tagasisaatmistega, nõuab terviklikke lahendusi. Järgnevatel aastatel on võtmetähtsusega koordineeritud tegevus ja eri sidusrühmade ekspertide kaasamine tasakaalustatud lähenemisviisi väljatöötamiseks, kus põhiküsimus on see, kuidas (ja mitte kas) saavad kõik sidusrühmad oma panuse anda. Toimiva Euroopa varjupaigasüsteemi standardimine ja praktiline juurutamine nõuab laialdast poliitilist tahet ja ühist visiooni; ühtlustatud ja õiglast reageerimist konkreetsetele riikidele suunatud rändesurvele, austades samas kaitset taotlevate isikute põhiõigusi; tõhustatud koostööd päritolu- ja transiidiriikidega ja jätkuvaid jõupingutusi ebaseadusliku rände algpõhjuste kõrvaldamiseks.

Kümne aasta jooksul alates asutamisest on EASO teinud aktiivset koostööd Euroopa Komisjoni, liikmesriikide, Euroopa agentuuride, kodanikuühiskonna ja rahvusvaheliste organisatsioonidega, et toetada Euroopa ühise varjupaigasüsteemi terviklikku rakendamist: osutades operatiivabi kõrge surve all olevatele liikmesriikidele; pakkudes koolitust ja kvaliteetseid praktilisi vahendeid varjupaigaspetsialistidele; panustades ühise varjupaigasüsteemi välismõõtmise rakendamisse, ning andes usaldusväärset analüütilist väljundit teadlike otsuste tegemiseks. Nende aastate jooksul on EASO saanud ulatuslikke ja ainulaadseid kogemusi, töötanud välja uuenduslikud töömeetodid, loonud tugevad partnerlussuhted ning aidanud edendada kaitsekeskset poliitikat ja tavasid.

Pidevalt muutuval globaalsel rändemaastikul on EASO suuniseid ja panust vaja üha enam. EASO peaks varjupaigavaldkonna oskusteabe keskusena kasvama, eriti arvestades ees seisvat üleminekut Euroopa Liidu Varjupaigaametiks.

ISBN 978-92-9465-071-9